

Nøkler til samspill og samtale

APRIL 2019

NATURFAGSENTERET
NASJONALT SENTER FOR NATURFAG I OPPLÆRINGA

MATEMATIKKSENTERET
Nasjonalt senter for matematikk i opplæringen

Asbjørn Magnar Hov
NATURFAGSENTERET, UNIVERSITETET I OSLO

Nøkler til samspill og samtale

Denne artikkelen tar for seg tre sentrale elementer når det gjelder å involvere seg og samtale med barn; å oppdage mulighetene, å møte barna med engasjement, og å gjennomføre en samtale. Artikkelen tar for seg noen av elementene som spiller inn når du som ansatt involverer deg i barns utforsking. Her er ingen fasitsvar, men viktige elementer å ha med seg i pedagogisk og didaktisk arbeid i realfag.

Å oppdage mulighetene

Ansattes blikk for mulighetene

For å kunne støtte barns lek og utforsking i realfagene må den ansatte se mulighetene for realfag. Det kan dreie seg om både hva som er tilgjengelig i naturen, men også i det barna gjør. Det tar tid for barna å selv se hvilke muligheter det er for utforsking både ute og inne. Barn er nysgjerrige, men trenger hjelp til å se flere muligheter for nye oppdagelser, som å lette på steiner og røtter, se næyere på ulike elementer, og å oppdage naturens mangfold. Barna inspirerer også hverandre. De yngste lærer mye av de eldre barna når de ser hva de gjør og hva de finner.

Barns lek

Det finnes mange muligheter for å involvere seg i barns lek, men det er hele tiden en vurdering om du skal gå inn i leken, eller om leken skal forbli uforstyrret. I noen tilfeller kan du berike leken med å introdusere en rekvisitt, komme med et spørsmål eller involvere deg som lekekamerat. Samtalen i realfaglig lek kan føre til refleksjoner og læring.

Barns spørsmål og utsagn

Barns egne spørsmål er et viktig og helt sentralt didaktisk utgangspunkt for ansatte i barnehagen. Ut fra måten spørsmålet stilles, kan du vurdere om barna ønsker konkrete svar, om de ønsker å involvere deg som medundrende, om de vil snakke med deg om en hypotese de har, eller om de vil vite noe om prosesser. Barns utsagn kan si noe om hvilken fase de er i innen oppmerksomhetsfasene. Utsagnene er sammen med spørsmålene de stiller viktige for at du skal kunne skjønne hva barnet vil i de ulike situasjonene.

Oppmerksomhetsfasene

Det kan være fint å bruke oppmerksomhetsfasene (opplevelsesfasen, undersøkelsesfasen og refleksjonsfasen) som et enkelt analyseverktøy i å finne ut hvilke mulighet du som ansatt har for å involvere deg i ulike situasjoner. Når barn er ute, kan de være innom de tre fasene nevnt over. Hvilken strategi du som ansatt skal ha, kan være litt forskjellige i de ulike fasene. Nøkkelen er å lytte etter hva barna sier, lytte til hvilke spørsmål de stiller og se hva de gjør.

Opplevelsesfasen

I denne fasen er barna nysgjerrige på omgivelsene og bruker sansene. Utbrudd som: "Se, her!" er vanlig. Som ansatt skal du kanskje ikke forvente en lang samtale i denne fasen. Ofte er heller ikke barna mottakelige for faktainformasjon i denne fasen.

Følg opplevelsen til barna og engasjer deg i det dere finner. I denne fasen er det viktig å anerkjenne barnas respons på et fenomen, og være medundrende og medoppdagende sammen med barna.

Undersøkelsesfasen

I undersøkelsesfasen undersøker barna det de har funnet nøye og de prater kanskje litt rundt dette. Spørsmålene de stiller er ofte konkrete og handler om det de ser. Et utgangspunkt for samtale kan være å beskrive, undersøke nøyere og snakke rundt det, eller å benevne. Ofte er ikke barna interessert i faktainformasjon, men det er viktig å svare på konkrete spørsmål barna kommer med. Du kan berike aktiviteten med å introdusere et redskap (pinsett, lupe, skålvekt e.l.) eller noe å samle i. Det er også en mulighet å oppfordre barna til å bruke flere sanser i undersøkelsen eller å be dem beskrive med ord det de sanser.

Refleksjonsfasen

I denne fasen stiller barna ofte spørsmål som handler om prosesser og sammenhenger. Her ønsker barna å forstå mer av det de ser ut over konkrete begreper og beskrivelser.

Spørsmålene går fra *hva* til *hvorfor*. Det er ikke alltid barna går over til denne fasen med en gang. Barn som har en del erfaringer kan raskt komme over i refleksjonsfasen, mens andre barn kanskje er på tur flere ganger før disse spørsmålene kommer. Som ansatt vil du se at samtalen dreier seg om prosess mer enn beskrivelser og begreper. Barna ønsker å forstå sammenhenger. Det er viktig å ta seg god tid og sørge for en god samtale sammen med barnet på en likeverdig måte. Målet er at dere sammen reflekterer over spørsmålene og sammen kommer med ideer og refleksjoner.

Å møte barna med engasjement

Å involvere seg

De ansatte i barnehagen bør involvere seg i det barn gjør og finner. I mange tilfeller viser det seg at de ansatte involverer seg for lite i barns utforsking. Det er alltid en vurdering om du skal involvere deg i det hele tatt, eller på hvilken måte du skal involvere deg. Du kan ha som mål at du går inn i situasjoner på barns premisser og starter med å være medundrende. Ut fra det barna gjør og sier kan du etterhvert finne ut hvordan du kan involvere deg ytterligere, og om du kan være med å berike barns utforsking og lek.

Undrende og medundrende voksne

Å undre seg sammen med barn er en god start. Noen ganger er det nok å være med på barns lek og ha det gøy sammen med barna. Andre ganger finner barna noe realfaglig spennende som du ser at barna kan ha et læringsutbytte av. Ved å innta en undrende holdning, kan du utvide barns lek og barns utforsking med enkle spørsmål. Ved å lytte til barnas utsagn og spørsmål får du vite noe om barna er klare for å utforske videre.

Samtalepartner

Du er en viktig samtalepartner for barna. I de fleste tilfellene vil en samtale dreie seg om det aktuelle innholdet i utforskingen og leken. Da kan dine beskrivelser av dine egne sanseopplevelser være relevante for barna. Noen åpne spørsmål til barna om hva de tror skjer hvis noe endres, hvordan det kjennes ut, lukter eller ser ut, kan være med på å utvide en opplevelse og en aktivitet. Mer om samtalen, åpne spørsmål og produktive spørsmål finner du under «Å gjennomføre en samtale».

Formidle kunnskap

Selv om faktakunnskap ofte havner på steingrunn i opplevelsens- og undersøkelsesfasen, finnes det mange fine anledninger til å formidle kunnskap. I en god samtale i refleksjonsfasen, kan faktakunnskap være attraktivt for barnet, men det finnes også flere måter å formidle kunnskap på, f.eks. ved å introdusere nye måter å undersøke på, nye måter å bruke sansene på og ved å svare på de konkrete spørsmålene barna kommer med.

Å gjennomføre en samtale

Hørestyrke

Som ansatt i barnehagen er det viktig å ha god hørestyrke. Det vil si at du lytter nøye til det barna sier og stiller spørsmål om, og samtidig er nøye med å få med deg meningsinnholdet i dette. Det gjør at du kan respondere på utsagnet eller spørsmålet på den måten barna ønsker.

Dine spørsmål

Spørsmålene du stiller kan være åpne eller lukkede. De lukkede spørsmålene har gjerne ett svar og samtalen stopper ofte opp etter at svaret er gitt. Eksempel: «Hvor mange bein har denne?» «Den har seks». Der stopper den samtalen. Åpne spørsmål gjør at vi kan drive en samtale videre. Åpne spørsmål kan være «Hva tror du den ...?» og «Noen mener ... kan dette stemme tror du?» En variant av åpne spørsmål kalles produktive spørsmål. De inviterer til utforskning eller å observere nøye. Eksempler på produktive spørsmål er: «Hvordan kan vi undersøke det tro?», «Hvordan kjennes det?» eller «Hva er forskjellen på disse ...?»

Faktakunnskap

Som skrevet over er ofte ikke faktakunnskap noe barna ønsker seg i de to første fasene. Men, når barna stiller konkrete faktabaserte spørsmål til deg, ønsker de også et konkret svar. De spør kanskje: «Hva heter denne?», og da skal de få et svar på det. Dette er et lukket spørsmål fra barna, men du har mulighet til å ha et åpent oppfølgingsspørsmål når du gir svaret: «Det er en målerlarve» med oppfølgingen «Hvor fant du den?» eller eventuelt «Hvorfor heter den noe med å måle, tror du?». I noen tilfeller vet du ikke svaret, men dere har da sjansen til å finne ut sammen med bruk av bøker, plansjer eller internett. Barna er interessert i svar på sine spørsmål. Noen ganger er det fristende å la være å svare på spørsmålet og heller prøve å undre seg sammen med barna. Det er også vanlig at vi blir svar skyldig, for barn stiller spørsmål om alt mulig og det er ikke alltid like lett å svare. Når barna er ute etter et svar skal vi prøve å møte barna på det og anerkjenne deres vitebegjær. Når vi ikke er sikre på svaret kan vi prøve å finne ut sammen med barnet.

Uttekslingstone eller undervisningstone

I situasjoner der du samtaler med barna på en likeverdig måte, har du en utvekslingstone sammen med barna. En samtale med utvekslingstone er preget av dialog, er likeverdig og spiller på den kompetansen barna faktisk sitter med. Undervisningstonen er mer belærende,

preget av mer monolog og den voksne legger premissene for samtalen eller har regien i et opplegg. I de fleste tilfellene fungerer utvekslingstonen best til å øke barnas evne til å reflektere, argumentere og fortelle. I noen sammenhenger kan man gjøre et bevisst didaktisk valg og gå for en undervisningstone. I de tilfellene vil du fortelle noe om et tema til barna. Det kan være en fortelling om et spennende fenomen i realfag, et eventyr som eksempel på et fenomen, eller du kommer med oppsummering av et tema dere har hatt. Dette fungerer i så fall i korte tidsrom. Læring skjer allikevel best når barna er involvert i læringsprosessen på sine premisser og med den voksne som likeverdig samtalepartner.

Referanser

- Elfstrøm, Nilsson, Sterner og Wehner-Godee (2016). Barn og naturvitenskap. Oppdage, utforske og lære i barnehage og skole. Oslo: Cappelen Damm
- Fischer, U. og Leich Madsen, B. (2002). Se her! Om barns oppmerksomhet og førskolelærerens rolle. Pedagogisk forum.
- Thulin, S. (2010). Barns spørsmål under en naturvitenskapelig aktivitet i førskolan. Nordisk barnehageforskning. 3(1), 27–40
- Palludan, C. (2007). Two tones: The core of inequality in kindergarten. International Journal of Early Childhood. 39(1), 75–91
- Sylva, K., I. Siraj-Blatchford, B. Taggart, P. Sammons, K. Elliot, and E. Melhuish. (2004). The Effective Provision of Preschool Education (EPPE) Project Technical Paper 12-The Final Report: Effective Preschool Education. London: DfES and Institute of Education, University of London
- Åberg og Taguchi. (2010). Lyttende pedagogikk – etikk og demokrati i pedagogisk arbeid. Oslo: Universitetsforlaget.